

УДК: 39:379.8(477.86)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПАМ'ЯТОК КУЛЬТУРИ ПОКУТТЯ В
СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ДОЗВІЛЛІ

П.П. Вичівський, В.В. Орлова

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

У статті проаналізовані особливості та перспективи використання пам'яток культури Покуття в соціокультурному дозвіллі. Підкреслено, що проблема соціокультурної діяльності (соціокультурного дозвілля) входить у сферу зацікавлень різних науковців, для більшості з яких характерним є твердження, що сучасна соціокультурна діяльність відзначається значною різноманітністю форм, методів і засобів організації, спрямованих на залучення людини до культури. Наголошується на важливості використання історико-культурної спадщини, традицій та звичаїв території дослідження для розвитку соціокультурного дозвілля. Висвітлено особливості покутської сакральної архітектури, подано характеристику найвідоміших пам'яток сакрального мистецтва, проаналізовано можливості залучення в соціокультурному дозвіллі унікальних ресурсів етнографічних музеїв регіону, а також численних фестивалів. Зазначено, що використання історико-культурних та мистецьких пам'яток в соціокультурному дозвіллі дає змогу залучити достатньо великі фінансові кошти і позитивно впливає на розвиток того чи іншого регіону зокрема. Відзначено важливу роль культурного потенціалу території Покуття у процесі налагодження міжкультурних відносин та взаєморозуміння в епоху глобалізації, новітніх гібридних протистоянь між різними культурами та народами.

Ключові слова: соціокультурна діяльність, соціокультурна складова, міжкультурна взаємодія, культурна традиція, культура, історико-культурна спадщина, архітектурна спадщина, пам'ятки історії та культури, культурний потенціал, фестивалі.

Постановка проблеми. Протягом останніх декількох років в умовах російської агресії проти України, а також гострої соціально-економічної кризи, все більш вагому роль у духовному, економічному та політичному житті нашої держави відводиться соціокультурній діяльності. Вона перетворюється у своєрідний фундамент досягнення порозуміння, примирення та толерантності у налагодженні взаємовідносин між різними культурами та народами.

Для більшості вітчизняних науковців характерним є твердження, що соціокультурна діяльність складається з двох основних частин – «соціальна робота» і «культурна діяльність». Тобто, це своєрідний процес активного залучення людини до культури, що здійснюється не тільки соціальними інститутами, а в більшості випадків суспільством. У ширшому розумінні соціокультурна діяльність - це своєрідна система певних дій, які відображають завдання соціальної політики держави в галузі дозвілля і культури, визначає не тільки шляхи, але й методи їх реалізації, а також являється керованим соціальними інститутами і суспільством процесом залучення людини до культури. У цих умовах соціокультурна діяльність повинна стимулювати як культурний розвиток, так і економіку, зміцнити і посилити демократичні процеси в Україні. В свою чергу, сучасне соціокультурне дозвілля є важливим чинником збереження і розвитку історико-культурних пам'яток, а також соціальної сфери. Малков Д.Ю. [8, с. 196–205] підкреслює, що сучасна соціокультурна діяльність характеризується якісно новим рівнем розвитку можливостей використання різноманітних

форм соціокультурного дозвілля. Нове розуміння культури (історико-культурної спадщини), усвідомлення необхідності збереження культурного різноманіття розширюють перспективи розвитку соціокультурного дозвілля, що має визначальний вплив на соціально-культурну сферу, а також як окремих ресурс регіонального розвитку. З урахуванням культурного різноманіття регіонів України, актуальним завданням є вивчення особливостей використання пам'яток культури Покуття в соціокультурному дозвіллі.

Визначальною умовою розвитку соціокультурного дозвілля є наявність значної кількості культурних та історичних пам'яток, та розвинена інфраструктура (дороги, заклади розміщення і харчування). На території Покуття соціокультурне дозвілля має хороші можливості для розвитку, що зумовлено значною кількістю і різноманітністю архітектурних, історичних, мистецьких пам'яток і національно-етнічних особливостей.

Мета статті – проаналізувати перспективи та особливості використання пам'яток культури Покуття в соціокультурному дозвіллі.

Аналіз публікацій і досліджень. Проблема соціокультурної діяльності у сучасній вітчизняній науковій літературі вивчалася у дослідженнях Н. Кочубея [7], М. Гавриленко [4], Д. Малков [8], В. Степанов [21], Т. Спіріної [20], І. Сидор [19] та ряду інших як вітчизняних, так і закордонних дослідників. Проте, на нашу думку, висвітлення питання щодо перспектив та особливостей використання пам'яток культури Покуття в соціокультурному дозвіллі залишається актуальним.

Результати дослідження. Покуття – це етнокультурний регіон, розташований на сході сучасної Івано-Франківської області, в межах рік Дністра і Пруту. За теперішнім адміністративно-територіальним поділом до нього належать території Снятинського, Городенківського, Глу-

мацького, північно-східна частина Тисменицького, більшість Коломийського (без південної частини) районів. Назва «Покуття» зустрічається ще в писемних пам'ятках XIV ст. [16, с. 322]. Походження назви має різне тлумачення: від містечка Кути, від «покути грішників», краю «гут», до найбільш достовірного виведеного від слова кут – як найменування землі «в кутах», утворюваних крутими згинами рік (у даному випадку Дністра, Прута і Черемоша з притоками) [16, с. 323]. Покуття було заселене понад 40 тис років тому. Найстаріші письмові згадки свідчать про такі поселення, як Тисмениця (1143 р.), Снятин (1158 р.), Тлумач (1213 р.), Гвіздець, Старий Гвіздець, Вербівці (1373 р.), Стрільче, Малий Гвіздець (1375 р.), Незвисько, Рогиця (1378 р.), П'ядики (1397 р.), Товмачик (1398 р.) та ін. Протягом XIV–XVIII ст. на території Покуття існувало 236 населених пунктів [16, с. 325].

З числа найвідоміших археологічних пам'яток, які були віднайдені на Покутті, і найбільш широко використовуються в соціокультурному дозвіллі:

- керамічний посуд з ритованим меандровим «нотним» орнаментом та рештки фігурок (дунайські племена, неоліт, с. Незвисько, Грушів, Корнич);
- пам'ятки шнурової культури (Мишин, Голосків);
- триколірно мальований спіральномеандровий поливаний посуд, моделі човна і саней трипільської культури (с. Городниця, Незвисько);
- вироби з бронзи та кераміки характерні для племен культури Ноа (XIII–XI ст. до н.е.);
- ліпний посуд куштанської культури (VI–III ст. до н.е., с. Пилипи);
- гончарні вироби в могильниках карпатських курганів (кін. II – поч. V ст. н.е., с. Ганів, Дебеславці, Товмачик, Пилипи, Воскресінці, Шепарівці);
- гончарні вироби та цілі гончарноглинобитні печі (кін. II- поч. V ст. н.е., с. Печеніжин) [9].

Широкими можливостями для розвитку і популяризації соціокультурного дозвілля на Покутті, володіють місцевий унікальний фольклор та обрядовість. Обряди і пісні являть собою найважливішу і найбільшу складову покутського фольклору. Це зумовлено тим, що ці два елементи супроводжували протягом віків, і супроводжують тепер людей у всьому (весіллях, святах, похоронах та в ін.).

Покуття як регіон багатий своєю духовною культурою, що охоплює всі сфери життя. Основною її складовою частиною є календарні свята і обряди, які визначаються побутовим укладом селян, релігійними уявленнями, більшість з яких беруть свій початок ще від давніх вірувань. У святах і обрядах мешканців Покуття не спостерігається різкого розриву між сезонами року, частіше за все чітко прослідковується плавний перехід у наступний, утворюючи ряд кругообігу періодів праці і відпочинку [15, с. 62].

Світоглядні уявлення і вірування покутян ґрунтуються на спостереженнях за природою та навколишнім світом. Вони становили основу метеорології, народної медицини, астрономії. До найдавніших часів відносяться вірування, пов'язані з надприродними силами та неймовірними істотами, які можуть допомогти чи завдати шкоди людині. Щоб отримати їхню підтримку або позбутися їх, і в наш час досить часто застосовують різні магичні дії – носіння оберегів, ворожіння, тощо.

Багатством ритуальних дійств а також високим художнім рівнем відзначаються обряди та численні родинні свята. У покутській обрядовості знайшла своє відображення уся історія не тільки української, але й прадавньої слов'янської обрядовості – від найдавніших часів до сьогодення. Досить велика частина з них була викорінена в радянські часи а тепер поступово відновлюється [14, с. 142].

Покутський фольклор та обрядовість становлять основу високого патріотично-

го духу місцевого населення. Покутяни активно боролися за Українську державність і в лавах січових стрільців та Української Галицької Армії, і в Українській Повстанській Армії, і під час Помаранчевої революції та Революції Гідності, а також в ході новітньої російсько-української війни на сході нашої держави. Багато покутян полягло у боротьбі за свободу і незалежність України, чимало воюють і в наш час, а пам'ятники полеглим височіють по всьому Покутті. Фольклор та обрядовість Покуття відображає унікальну своєрідність побуту, життя та дозвілля. Покутський фольклор має свою унікальну специфіку, яка значною мірою відрізняється від фольклору інших етнографічних регіонів України.

Не менш важливим ресурсом для розвитку соціокультурного дозвілля на Покутті є місцева сакральна архітектура, яка вирізняється своєрідністю та високими мистецькими мотивами. Сакральна архітектура – це унікальний вид мистецтва, що чи не найкраще відображає дух і світогляд народу в різний час. На Покутті збереглося, чи не найбільше в Західній Україні, унікальних пам'яток сакральної архітектури. Покутські дерев'яні храми відзначаються унікальними архітектурно-конструктивними формами і оригінальними елементами декору. Пам'ятки сакральної архітектури Покуття завжди користувалися популярністю серед туристів не лише з України, але й з-за кордону. Окрім того, використання цих пам'яток в соціокультурному дозвіллі дасть змогу залучити значні кошти і позитивно впливає на розвиток того чи іншого регіону.

Найбільш поширеними на Покутті були хрещаті п'ятизрубні церкви, які поділялися на два види: перший – коли головний (середній) квадрат був значно більший від всіх інших (чотирьох бічних); другий – коли бічні зруби були аналогічної довжини як середній зруб. Поширеними були покутські п'ятизрубні церкви з трьома банями, натомість

п'ятизрубні церкви з п'ятьма банями зустрічаються досить рідко, хоча вони і вирізняються надзвичайною майстерністю виконання всіх деталей (п'ятизрубні найбільше зустрічаються в Городенківському районі) [3, с. 294–304].

Стародавні покутські церкви (XVII–XVIII ст.) – це унікальні надбаня народного зодчества, які будувалися за кошти місцевого населення. Покутська сакральна архітектура відзначається високим мистецтвом і неповторністю, стильові ознаки її характеризуються своєрідними пропорціями та силуетом. Тогочасні майстри в своїх роботах не допускали будь-яких повторень, і прагнули надати кожній церкві особливого образу. Дерев'яні покутські церкви становлять не лише високу мистецьку цінність, але й історичну, адже саме з церквами пов'язані тогочасні народно-визвольні повстання українського народу [3, с. 294–304]. Традиційні дерев'яні покутські церкви мають перехідні риси між галицьким та буковинським стилями. Пам'ятки дерев'яної архітектури Покуття зберігаються у скансенах Львова («Шевченківський гай»), Києва (Пирогів), Крилоса.

З числа унікальних покутських пам'яток дерев'яної архітектури XVI ст. слід виділити Благовіщенську церкву (1587 р., Коломийський район), яка на сьогодні є найдавнішою коломицькою пам'яткою. Благовіщенська церква – це унікальний комплекс який складається з двох дерев'яних будівель – самої церкви та двоярусної дзвіниці. Благовіщенська церква вирізняється також своїм бароковим іконостасом, в розписі якого брав участь один з найвідоміших західно-українських художників XVIII ст. Т. Копистинський [24, с. 63–64].

Із восьми унікальних дерев'яних храмів, які увійшли до всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, одна знаходиться на Покутті, це - церква Різдва Пресвятої Богородиці 1808 р. в селі Нижній Вербіж. Добре збережена Церква Різдва Пресвя-

тої Богородиці належить до рідкісних п'ятиверхих церков. Унікальність даної церкви полягає ще й у тому, що за декілька метрів від храму, на старому цвинтарі, похований майстер, який її збудував – Григорій Семенюк. У храмі до нашого часу зберігся неповторний іконостас з пишною різьбою із малюванням у стилі рококо початку XIX ст. та старовинні ікони.

Ще однією унікальною пам'яткою дерев'яного будівництва є церква Святого Вознесіння (1838 р.) у м. Снятині. Парохом церкви Святого Вознесіння був о. Т. Кобринський, який одночасно був і засновником хору та української Міщанської читальні, на основі яких були створені музичне товариство «Боян» та філія товариства «Просвіта».

Не менш унікальною пам'яткою сакрального мистецтва є церква Покрови Пресвятої Богородиці яка розташована у селі Долина Тлумацького району. Церква Покрови Пресвятої Богородиці - пам'ятка дерев'яної архітектури XIX ст. – це архітектурний ансамбль, який складається з церкви, хреста, резиденції, дзвіниці та будівлі для освячення води. Неповторним зразком гармонійного поєднання архітектурних форм та декоративних частин будівлі є дерев'яна церква Святого Миколая, збудована 1763 р. невідомим майстром із села Живачів Тлумацького району [5, с. 53].

Варті також уваги пам'ятки сакрального мистецтва Городенківського району, зокрема Церква Успіння Пресвятої Діви Марії та римо-католицький костел Непорочного Зачаття Діви Марії які розташовані у Городенці. Костел Непорочного Зачаття Діви Марії (1743–1760) це не тільки одна з найкращих архітектурних пам'яток стилю бароко в Україні, а й одна з найвизначніших споруд стилю пізнього бароко Центральної Європи. Костел Непорочного Зачаття Діви Марії у Городенці побудований Бернардом Меретином, який дещо згодом побудував собор Св. Юра у Львові, ратушу,

Покровську церкву і Успенський костел в Бучачі, Успенську церкву в Городенці, а також декілька будівель на площі Ринок у Львові [12, с. 14]. Храм Непорочного Зачаття Діви Марії, зведений у найкращих традиціях баварсько-австрійсько-італійської архітектурних шкіл, прикрашало п'ять вітарів і близько 30 скульптур: розп'яття з пристоячими Іоаном та Марією, вітар Яна Непомука з жіночими алегоричними постатями, вітар Богородиці з фігурами Якіма, Анни, Єлизавети, Йосифа, вітар Святої Трійці [14, с. 34]. Костел у Городенці оздоблений скульптурами Й.Г. Пінзеля. Натомість, Вірменський костел є хрестовидний в плані (капличного типу). Зовні має строгий, масивний огляд, проте внутрішнє оздоблення відзначалося достатньо великим багатством (срібні й золоті предмети, образи) [6, с. 6–7]. Також серед відомих сакральних пам'яток Покуття слід виокремити Церкву Св. Архистратига Михаїла (1775 р.) в с. Нижнів. Практично кожне село на Покутті в давнину мало свою церкву, а інколи навіть і дві. Вік їх був не надто довгим, адже будувалися вони як правило з дерева. Більшість сільських храмів були втрачені під час військових протистоянь, або ж в результаті пожеж [14, с. 77].

Серед сільських покутських храмів XVII–XIX ст. найбільшу архітектурну, історичну та мистецьку цінність мають: дерев'яна церква Святого Михайла (1774 р.) у с. Вікно; дерев'яна церква Покрови Пресвятої Діви Марії (1788 р.) та мурований храм Преображення Христового (1820 р.) в с. Олієво-Королівка; мурована церква Святої Трійці (1796 р.) в с. Чортівці; церква Святого Михайла (1806 р.) в с. Поточище; церква Святого Іоана Богослова (1811 р.) у с. Стрільче; а також церкви Різдва Пресвятої Діви Марії (1817 р.) у Чернелиці та Вознесення Христового (1830 р.) в Семаківцях [14, с. 79].

Не менш багатим на пам'ятки сакрального мистецтва є і Тисмениць-

кий район. Зокрема, слід відзначити дерев'яну церкву Різдва Богородиці (1736 р.) яка збереглася у місті Тисмениця, а також дзвіницю (пам'ятка XVIII ст.). З числа сільських храмів XVII–XIX ст. найбільшу архітектурну, історичну та мистецьку цінність мають наступні: церква Благовіщення (1816 р.) у с. Підлужжя, церква Святого Архистратига Михаїла (1839 р.) у с. Майдан, церква Святої Параскеви (1846 р.) у с. Братківці, церква Успіння Пресвятої Богородиці (1848 р.) в с. Березівка, церква Воскресіння Христового (1854 р.) у с. Довге [24, с. 68].

Церкви на Покутті переважно дерев'яні, збудовані в XVII–XVIII ст., але більшість – у XIX – поч. XX ст. Переважають одноверхі, рідше три або п'ятиверхі, у плані - хрещаті. Всі вони в плані утворюють хрест, інколи хрест зі скороченим центральним зрубом. Серед покутських церков є й такі, в яких значно видовжений бабінець, а бокові рамена скорочені. Здебільшого церкви на Покутті розташовані на краю села, рідше – в центрі. Для більшості сіл Покуття характерним є наявний біля церкви цвинтар, а також дерев'яний або металевий паркан по периметру. Подекуди такий архітектурний ансамбль доповнюється дзвіницею [5, с. 69].

З широкого числа відомих архітектурних пам'яток Покуття необхідно окремо виділити Чернелицький і Роковецький замки. Чернелицький замок, щоправда, на сьогоднішній день являє собою руїни. Він був збудований в 1659 р. новим власником м. Чернелиця, володарем Клевані та Жукова, польським магнатом русинського (українського) походження Михайлом Юрієм (Міхал Єжи) Чарторийським. В роки польсько-турецької війни (1672–1676) замок двічі зазнавав руйнувань: в 1672 та 1676 рр. Але невдовзі він був відбудований та разом з Раковецьким замком отримав важливе стратегічне значення під час наступної польсько-турецької війни

(1683–1699). В той час Чернелицький замок був найсхіднішою фортецею Речі Посполитої на правому березі Дністра. За часів польського короля Яна III Собеського тут зберігалися провіант та фураж. У 1696 р. замок перестає бути власністю роду Чарторийських та переходить до Михайла (Міхала) Потоцького (волинського воєводи), пізніше – до його сина Петра (Пйотра) [26].

Колись Чернелицький замок мав гострі висунуті кути, чотирикутну двоповерхову вежу над в'їзною брамою та стіни заввишки 6 м, завтовшки 2,5 м. До нашого часу збереглися лише фрагменти вежі та замкового муру. Зовні фасад вежі прикрашений гербом «Рогоп» («Погоня»), на внутрішній стороні вежі зберігся герб «Piława» (Пилява) з латинськими літерами E.S.X.C.W.V., які за даними науковців розшифровуються як: Єфросинія Станіславівська, княгиня Чарторийська, воєводи́на Брацлавська [26].

Окрім замку у смт. Чернелиця розташована ще одна пам'ятка національного значення – Домініканський костел Святого Антонія (епохи Ренесансу). Костел розташований всього за 100 м від Чернелицького замку і також був збудований М. Чарторийським в 1661 р. На думку науковців Домініканський костел Святого Антонія був частиною оборонного комплексу міста та ймовірно, мав підземний хід до замку. На сьогоднішній день костел знаходиться в невітінному стані, пожежа 2005 р. знищила весь його дах, покритий гонтою [25].

Раковецький замок, зведений у середині XVII століття Домініком Войцехом Бенявським, є пам'яткою архітектури національного значення. У 1657 році замок, який ще був недобудований, витримав тривалу облогу козаків, а вже через 10 років у 1667 р. татари також безуспішно намагалися його штурмувати. Проте турки двічі (у 1672 та 1676 рр.) захоплювали і руйнували Раковецький замок. Наприкінці XVII ст. там, де містився Раковецький замок, існувала пере-

права через р. Дністер, а в самому замку зберігалися амуніція і провіант. У 1768 р. фортеця згоріла і вже ніколи не відновлювалася. На сьогоднішній день зберігся лише невеликий фрагмент північно-західного муру і вежі [17].

Розвитку соціокультурного дозвілля сприяє і той факт, що територія Покуття в етнографічному плані відзначається самобутністю особливостей національної художньої спадщини та її локальної етномистецької традиції, що представлена великою кількістю різноманітних музеїв. Музеї як матеріалізована пам'ять народу відіграють виняткову роль у збереженні та формуванні громадянської свідомості, вихованні високих особистих якостей учнівської молоді, збереженні генетичної культурно-мистецької та історичної пам'яті народу, розширенні знань з історії, культури й етнографії.

Зібрані цінні етнографічні та краєзнавчі матеріали, багаті мистецькі збірки музеїв Івано-Франківщини, особливо в Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського, дозволяють стверджувати, що народне декоративно-прикладне мистецтво Покуття в усіх його різноманітних проявах є унікальним етнокультурним явищем, яке користується широкою популярністю як серед вітчизняних, так і закордонних туристів [9].

Колекція Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського розміщена у 18-ти експозиційних залах і нараховує понад 50 тис. одиниць, представляє всі види традиційного народного мистецтва покутян, починаючи з XVII століття до сьогоднішнього часу. Проте окремі експонати датовані ще IV тисячоліттям до Різдва Христового і представляють ще «трипільську культуру». Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Йосафата Кобринського, заснований у 1926 р., є одним із найстаріших і найвідоміших в Україні. Особливо цікаві зразки різьби по дере-

ву, якими прикрашали житлові і культові споруди, меблі, сільськогосподарські знаряддя, предмети побуту, музичні інструменти тощо [2, с. 78.]. У музеї представлені унікальні колекції художніх виробів зі шкіри, народний одяг, вишивки та художнього плетіння, окреме місце в експозиції музею посідають писанки. Численні керамічні вироби дають змогу простежити історію розвитку всього гончарства на Покутті. Прикрасою музею є експозиція з розпису на склі та дерев'яні ікони.

Не менш важливим елементом, що позитивно впливає на розвиток соціокультурного дозвілля, є наявність на території Покуття музею Писанки. Неймовірна краса і багатство орнаментів писанки, а також багатство звичаїв та обрядів, пов'язаних з нею, стали основою створення експозиції єдиного в Україні і в світі музею Писанки.

Вперше музей писанки було відкрито ще восени 1987 р. в приміщенні церкви Благовіщення, яка являється пам'яткою архітектури XVI ст., проте через 13 років музей отримав власне приміщення у формі 13-тиметрового яйця-писанки. На сьогоднішній день колекція музею становить понад 12 тисяч експонатів: писанки з усіх регіонів України, а також з Чехії, Польщі, Словаччини, Білорусі, Румунії, Франції, США, Канади, Індії, Пакистану, Шрі-Ланки, Єгипту, Алжиру та Китаю [10].

В свою чергу, в музеї «Покуття», заснованому у 2009 р. в м. Городенка, зібрані численні експонати які відображають найрізноманітніші види народного декоративно-прикладного мистецтва. Унікальними є зразки творів різьби по дереві, якими прикрашали як житлові так і культові споруди, предмети побуту, музичні інструменти тощо. Музей «Покуття» складається з трьох кімнат: у першій кімнаті представлені численні предмети повсякденного побуту покутян (солон'яне та шкіряне взуття, різноманітні знаряддя праці (сокири, молотки,

граблі, вила тощо)). Основним місцем збереження таких речей здавна були скрині, кілька неповторних взірців яких експонуються в музеї. Досить широко представленою є експозиція що присвячена ткацтву – ткацький верстат, нитки, веретена.

Другий зал присвячений особливостям місцевого писанкарства, на стінах розміщені світліни різноманітних місцевих ансамблів різних епох. Експозиція доповнена численним інвентарем для прасування та прання одягу, різноманітними дерев'яними бочечками, діжками, а також глиняними виробами.

Окремої уваги заслуговує приміщення, яке називається «Оселя покутського селянина», де відображено особливості повсякденного життя пересічного покутянина: меблі (ліжко, колиска, стіл, скриня лава, тощо), одяг, вишивані рушники, веретено.

Останній зал музею «Покуття» присвячений покутським строям (вишиванки, кожухи, крайки, запаски, вінчальні вінки [11, с. 82].

Славиться багатьма своїми етнографічними музеями і Тлумацький район, зокрема слід відзначити історико-меморіальний музей історії м. Тисмениці ім. С. Гаврилюка, присвячений історії та етнографії (особливо щодо розвитку кушнірського ремесла) краю. Натомість серед відомих етнографічних музеїв району – «Музей народної творчості та етнографії у Тлумачі»; «Історико-етнографічний музей села Бортників»; «Історико-етнографічний музей у селі Кутищі»; «Етнографічний музей у селі Олеші». Етнографічні музеї Покуття є важливим чинником його етнокультурного потенціалу, музейні експозиції відтворюють особливості одягу, побуту, ремесел покутян, але при цьому самі музеї Покуття не використовуються належним чином для розвитку соціокультурного дозвілля.

Водночас важливою складовою розвитку соціокультурного дозвілля на По-

кутті є проведення фестивалів, найбільш відомими з яких є покутський фестиваль аматорського мистецтва «Покутські джерела» та фольклорно-етнографічний фестиваль маланок, щедрівок, колядок та вертепів «Людам на добро». Головною метою даних фестивалів є збереження, відродження, популяризація кращих зразків покутської автентичної народної творчості, та залучення туристів, а отже і нових коштів в економіку регіону. Значну роль у популяризації традиційної культури покутян відіграють фестивалі, огляди, свята.

Основними світоглядними ідеями етнофестивалів на Покутті є:

- привернути увагу до маловідомих унікальних атрактивних місць;
- пропаганда ідеї збереження та відтворення автентичних (традиційних) ремесел і промислів, народного мистецтва, традицій і звичаїв, матеріальної і духовної культури українського народу і національних меншин;
- привернення уваги громадськості до проблеми самореалізації та залучення молоді до активного проведення та пропагування здорового життя [74].

Етнофестивалі на Покутті сприяють збереженню і популяризації національних традицій і звичаїв, календарних свят і обрядів.

Популярністю користуються фестивалі:

- всеукраїнський фольклорний фестиваль «Писанка» м. Коломия;
- Міжнародний етнографічно-фольклорний фестиваль «Родослав» м. Івано-Франківськ;
- фольклорний фестиваль «Писанка». м. Коломия;
- етнофестиваль і Театралізоване дійство «Купальські вогні» с. Долина, Тлумацький р-н;
- фольклорно-етнографічний купальський фестиваль «Цвіт папороті» урочище «Водокачка» с. Топорівці, Городенківський р-н;
- фольклорно-етнографічне дій-

ство «Ця чарівна купальська ніч» с. Ст. Кути, Косівський р-н;

- фестиваль АртПоле с. Уніж, Городенківський р-н;
- районний фестиваль «Покутська Вільха» с. Нижнів, Тлумацький р-н;
- Міжнародний фольклорно-етнографічний фестиваль «Коломийка» с. Королівка, Коломийський р-н;
- фольклорно-етнографічний фестиваль «Саджавське намисто» с. Саджава Богородчанського району [23].

Етнофестивалі, зокрема на Покутті, знаходяться на стадії розвитку (зростання). Пріоритетом цього виду соціокультурного дозвілля є безпосередня участь (анімація) гостей, іноземних туристів у традиційно-масових етнокультурних заходах (святах, ярмарках, фестонах), де відбувається інтерактивне пізнання національних культур. Проведення фестивалів, дійств, фольклорних свят та діяльність музеїв, експозиції яких відображають колорит населення краю, сприяють популярності регіону серед туристів, відродженню культурної спадщини краю, народних ремесел та звичаїв, збереженню та відновленню національних традицій українського народу.

Висновки. Отже, визначаючи перспективи розвитку соціокультурного дозвілля на Покутті, протягом декількох наступних років, насамперед потрібно зауважити, що сучасне дозвілля - це такий вид діяльності, який в повній мірі інтегрує практично всі суміжні галузі народного господарства. Цей фактор повинен стати визначальним у процесі формування нового як державного, так і регіонального підходів до розвитку соціокультурного дозвілля, що може позитивно вплинути на соціально-економічний розвиток Покуття, сприяти зміцненню благополуччя місцевого населення, суттєво покращить економічну зайнятість населення.

В той же час для подальшого розвитку соціокультурного дозвілля на Покутті, та перетворення його у провідний

туристичний район необхідне виконання цілого ряду умов: по-перше, розвивати та покращувати туристичну інфраструктуру шляхом залучення вітчизняних та іноземних інвестицій; по-друге, сприяти поширенню позитивної інформації щодо наявних на теренах Покуття туристичних об'єктів; по-третє, розробити дієву програму, яка дозволить зберегти і реставрувати наявні пам'ятки історії та культури; по-четверте, розширити і покращити транспортну інфраструктуру, яка б забезпечила хороше сполучення з санаторно-лікувальними, туристичними та оздоровчими закладами, об'єктами сфери обслуговування. Виконання такого роду завдань, а також політична та економічна стабільність у державі сприятимуть подальшому економічному та культурному розвитку Покуття.

Література

1. Божко Л.Д. Культурний туризм як важливий чинник соціально-культурного розвитку регіонів України. *Культура України*. 2011. Вип. 32. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/bozhko.htm.
2. Бойчук Б.В. Народне декоративне мистецтво Покуття XIX–XX століття: Історія. Типологія. Художні особливості. Івано-Франківськ, 2000. 226 с.
3. Болюк О. Архітектурний декор дерев'яних церков Покуття. *Народознавчі зошити*. 2017. № 2 (134). С. 294–304.
4. Гавриленко М. Соціокультурна анімація, як іноваційна технологія підвищення рівня соціального виховання студентської молоді в культурно-дозвіллевій діяльності. *Науковий вісник Донбасу*. 2011. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2011_1_20. Дата оновлення: 13.05.2018.
5. Герчанівська П.Е. Дерев'яні церкви України. К. : Наукова думка, 1996. 136 с.
6. Драган М. Українські дерев'яні церкви. Львів, 1937. Частина 1. 128 с.
7. Кочубей Н.В. Соціокультурна діяльність: навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2015. 122 с.
8. Малков Д.Ю. Технології забезпечення соціокультурного дозвілля молоді. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Педагогічні науки*. 2013. № 23(1). С. 196–205.
9. Мистецтво Покуття. Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття. URL: <http://hutsul.museum/museum/articles/mustectvo-pokyttya/> Дата оновлення: 17.03.2018.
10. Музей «Писанка» – офіційний сайт. URL: <http://hutsul.museum/pysanka/museum/history/>. Дата оновлення: 05.06.2018.
11. Музеї Івано-Франківщини. Довідник. Івано-Франківськ, 2016. 128 с.
12. Никифорук В. *Городенка, перегук віків*. Городенка, 2005. 24 с.
13. Оленіна О.Ю. Концепція підготовки менеджерів соціокультурної діяльності в умовах формування суспільства знань. *Культура України*. 2013. Випуск 42. С. 43–50.
14. Покуття: історико-етнографічний нарис. Львів : Манускрипт-Львів, 2010. 456 с.
15. Попадюк М. *Скарби. Покутські родини*. Снятин : Прут Принт, 2000. 96 с.
16. *Прикарпаття: спадщина віків*. Львів: Манускрипт-Львів, 2006. 567 с.
17. Раковецький замок. URL: <https://castles.com.ua/rak.html>. Дата оновлення: 26.11.2016.
18. Рекомендація № 36 Всесвітньої конференції щодо політики у сфері культури «Збереження культурної спадщини всіх віків». URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_744. Дата оновлення: 13.08.2015.
19. Сидор І.П. Сучасні технології соціокультурної анімації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2014. Вип. 32. С. 173–174.
20. Спіріна Т. Соціокультурна діяльність, як засіб формування життєвих цінностей молоді у вільний від навчання час. *Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка*. 2013. № 11. С. 138–145.
21. Степанов В.Ю. Соціокультурний простір сучасності. *Вісник ХДАК*. 2014. Вип. 43. С. 104–110.
22. Стеценко К. Стратегії культури України. Філософія і менеджмент самоздійснення нації. К. : Держ. акад. керівн. кадрів культури та мистецтва, 2005. 69 с.
23. У Коломиї відбувся фестиваль колядок «Людя на добро!». URL: <http://www.museum.if.ua/news/860.html>. Дата оновлення: 21.01.2017.
24. Цуцман І.Я. Проблеми збереження і використання сакральної архітектури Покуття. *Карпатський край*. № 1 (4), С. 61–76.
25. Чернелиця. Чернелицький замок. URL: <https://we.org.ua/malovnychikutochky-ukrayiny/ivano-frankivska-oblast/chernelytskyj-zamok/>. Дата оновлення: 04.12.2016.

26. Чернелицький замок. URL: <http://frankivchany.if.ua/podoroji/24356-chernelytsia-chernelytskyi-zamok-foto>. Дата оновлення: 22.11.2016.

Vychivskiy P.P., Orlova V.V. MAIN FEATURES OF THE USE OF CULTURAL MONUMENTS OF POKUTTYA IN SOCIO-CULTURAL LEISURE. *The article analyzes the peculiarities and perspectives of using culture monuments of Pokuttya in socio-cultural leisure. It was emphasized that the problem of socio-cultural activity (socio-cultural leisure) is one of the interests of different scholars, for the majority of which is typical of the statement that modern socio-cultural activities are marked by a large variety of forms, methods and means of organization that are aimed at attracting people to culture.*

The importance of using the historical and cultural heritage, traditions and customs of the research area for the development of socio-cultural leisure is emphasized. The peculiarities of sacral architecture of Pokuttya are highlighted, characteristics of the most famous monuments of sacred art are given, the possibilities of attracting unique resources of the ethnographic museums of the region, as well as numerous festivals, are analyzed in the sociocultural leisure. It is noted that the use of historical, cultural and artistic monuments in socio-cultural leisure allows to attract sufficiently large financial resources and positively influences the development of a particular region in particular. An important role of the cultural potential of Pokuttya territory in the process of establishing intercultural relations and understanding in the age of globalization, the latest hybrid confrontation between different cultures and peoples is noted.

Keywords: *sociocultural activity, socio-cultural component, intercultural interaction, cultural tradition, culture, historical and cultural heritage, architectural heritage, historical and cultural monuments, cultural potential, festival.*